

Zeeland en Goeree in de wereld (deel 5, Oceanië)

In een serie van vijf korte artikelen in Nehalennia maken we kennis met de namen Zeeland en Goeree in het buitenland. Na intensief speurwerk wist auteur Jaco Simons voor wat betreft Zeeland onder meer forten, stadjes en eilanden te traceren. Deze luisteren of luisterden niet alleen naar de naam Zeeland, maar in een aantal gevallen ook naar Zeelandia, Nova Zeelandia of Nieuw Zeeland. Slechts drie keer stuitte Simons op de naam Goeree, in de vorm van een eilandje en een tweetal kapen. We reizen in de vijf bijdragen af naar Afrika, Azië, Noord-Amerika, Midden- en Zuid-Amerika en Oceanië. Het feit dat Zeeland en Holland gedurende een aantal eeuwen wijdverspreide handelscontacten hadden, wordt hiermee weer eens bevestigd. Deze reeks bijdragen beoogt niet een volledige opsomming of uitputtende verhandeling te zijn; eerder een signalering en misschien, daaruit voortvloeiend, een aanzet tot verdere uitwerking. Aan het einde van dit artikel volgt de bronvermelding betreffende deze reeks.

Jaco Simons

Tasman

Van alle gevonden Zeelandnamen is de soevereine staat Nieuw-Zeeland de bekendste. Dit land ligt ten oosten van Australië, maar behoort niet tot dat gelijknamige werelddeel. Nieuw-Zeeland wordt, samen met de ontelbare eilanden van zeer divers formaat in het zuidelijke deel van de Grote Oceaan, gerekend tot het gebiedsdeel Oceanië. Abel Tasman (1603-1659) wordt gezien als de Europese ontdekker van Nieuw-Zeeland. Hij werd geboren in Lutjegast en woonde in Hoorn, de Ommelanden en Amsterdam. Nadat hij een dienstverband aanging met de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) vestigde hij zich in Batavia, in Nederlands-Indië.

Portret van Abel Tasman.

In 1642-1643 maakte de beroemde Groninger een ontdekkingsreis naar het toen grotendeels onbekende 'Zuidland', dat dan ook Terra Australis Incognita werd genoemd. We kunnen over de avonturen van Tasman en de zijnen lezen dankzij het bewaard gebleven reisjournaal. Dat wordt bewaard in het Nationaal Archief in Den Haag. Het verslag begint met de plechtige woorden:

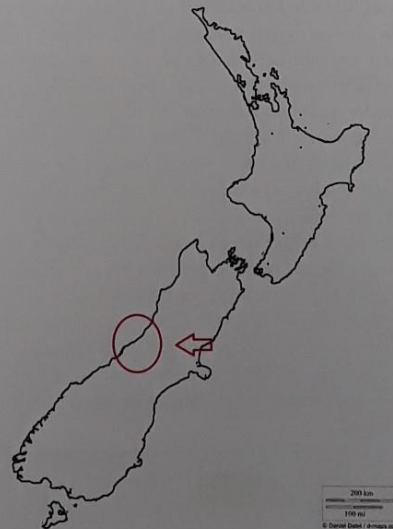
"Journael ofte beschrijvinge door mij Abel Jansz. Tasman van een voyagie gedaen van de stadt Batavia in Oost-

Indien, aengaende de ontdeckinge van 't ombekende Zuytlandt inde jare anno 1642. Den 14-en Augustij, Godt almachtich gelieve hiertoe zijnen Zeegen te geven, Amen."

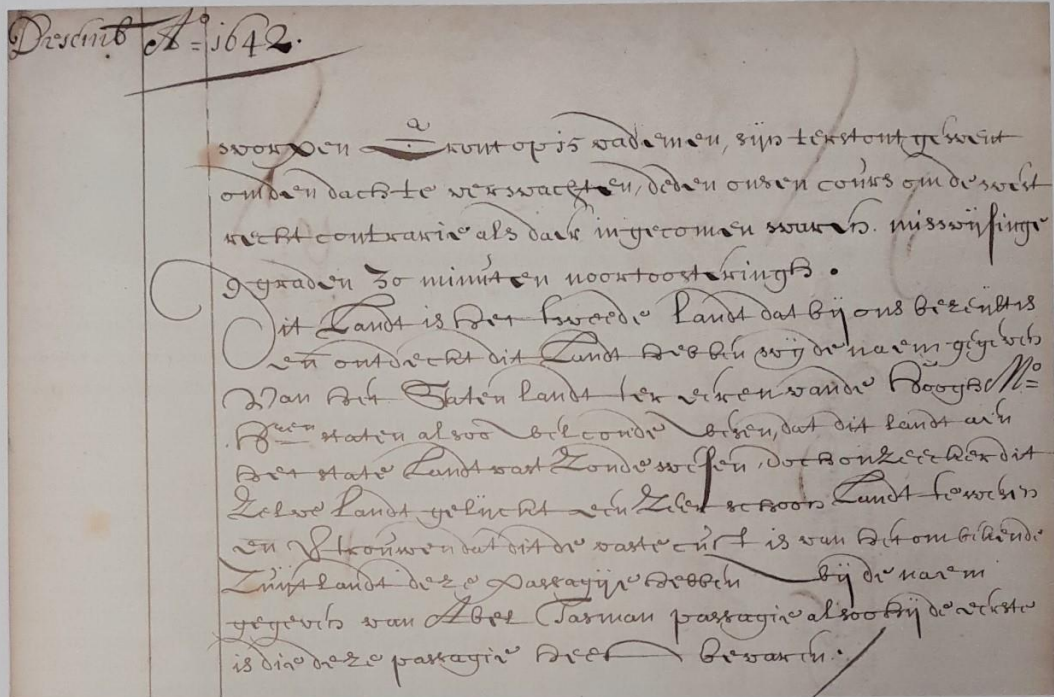
De reisroute van Tasman liep vanaf het eiland Java via de Indische Oceaan naar de zuidelijke wateren van Australië. Vervolgens zeilde hij in noordoostelijke richting terug via Nieuw-Zeeland en diverse eilanden in de Stille Zuidzee, zoals het zuidelijke deel van de Grote Oceaan ook wordt genoemd. Tasman was in die jaren commandant in Batavia (nu Jakarta), de stad waar de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië zetelde. De beroemde Groninger maakte de reis in opdracht van de toenmalige gouverneur-generaal van de VOC Anthony van Diemen.

Moordenaarsbaai

Op 13 december 1642 kregen Tasman en zijn mannen land in zicht. "Tegens den middach zagen [wij] een groot hoog verheven landt." Als eerste Europeanen kregen zij de westkust van het Zuidereiland van Nieuw-Zeeland in

Kaart van Nieuw-Zeeland, met Okarito aangegeven.

Passage uit het journaal van Abel Tasman.

het vizier. Dat was ter hoogte van het huidige Okarito. Met hun schepen Den Zeehaan en Heemskerck voeren ze noordwaarts verder langs Nieuw-Zeelands westkust.

Enkele dagen later, op 18 december, volgde, nadat men voor anker was gegaan in een baai, het eerste voorzichtige contact met de lokale bevolking, de Maori:

“Des avonts ontrent een uere naer zonne ondergaen, zagen [wij] veele lichten aen landt en vier vaertuygen onder de wal, welcker 2 hun na ons toe begaven. als wanneer onser beyde vaertuygen weder aen boort keerden, rapporteerende dat niet min[der] als 13 vademmen water gevonden hadden en met 't verbergen van de zonne (die achter 't hooghlandt onder ginck) noch ontrent een halff mijlen van landt geweest waren. Naer dat d'onse [nadat wij] ongeveer een glas [korte tijd] aen boort geweest hebben, die uyt de 2 praeuwen [kleine schepen] ons beginnen toe te roepen dat met een groove helle stemme, doch condon daervan in 't minste niet verstaen. Echter riepen hunlieden in teecken van antwoord weder toe, als wanneer sijlieden ten verscheyden reyse wederom begonnen, doch quamen niet nader als een steenstucschoot. [bleven op afstand] Bliesen oock menichwerff op een instrument 't welck geluyt gaff als der mooren [uitheemse] trompeten. Wij lieten een onser matroosen (die wat op de trompet conde speelen) haerlied tot antwoord weder toe blasen.”

De volgende dag was er opnieuw contact met wat kleine scheepjes die aftastend rondvoeren. Dat ging onverwacht fout. Volgens Tasman openden de Maori's opeens de aanval en vermoordden zij vier scheepslieden van de Zeehaan. Tasman en de zijnen zochten dekking en

probeerden schietend met hun wapens een veilig heenkomen te vinden. Het leek er even op dat een aantal Maori's op een groep kleine scheepjes nog goede bedoelingen had, maar de Nederlanders maakten zich uit de voeten. De plek des onheils kreeg de naam Moorde-naarsbaai. Deze inham vinden we tegenwoordig op de kaart als Golden Bay.

Stateneiland

Nabij de noordpunt van het Zuidereiland zette Tasman wederom het anker uit. Hij gaf het ontdekte land de naam Statenland omdat hij vermoedde dat deze kust deel uit maakte van Stateneiland, een landformatie ten oosten van Vuurland. Deze onherbergzame gebieden bevinden zich echter rond de uiterste zuidpunt van Zuid-Amerika!

“Dit landt is het tweede landt dat bij ons bezeylt is en ontdeckt. Dit landt hebben wij de naem gegeven van het Statenlandt ter eeren van de Hoogh Mo[gende] H[e]ren Staten, alsoo wel conde wesen, dat dit landt aen het Statelandt vast zoude wesen, doch onzecker. Dit zelve landt gelijckt een zeer schoon landt te wesen en vertrouwen dat dit de vaste cust is van het ombekende Zuytlandt. Deze passagie hebben wij de naem gegeven van Abel Tasmanpassagie alsoo hij de eerste is die deze passagie heeft bevaren.”

Nieuw-Zeeland

Nadat een andere ontdekkingsreiziger, Hendrik Brouwer, al in 1643 bewees dat het door Tasman gevonden land

Ontdekkingsreiziger en VOC-bestuurder Hendrik Brouwer (1581-1643).

niet Staten(ei)land in Zuid-Amerika was en dat het zogenoemde Zuidland niet vast zat aan Zuid-Amerika, werd de door Tasman gegeven naam door Nederlandse cartografen veranderd in Nova Zeelandia of Nieuw Zeeland, uiteraard naar het Nederlandse gewest Zeeland. Nieuw Zeeland had ook een oorspronkelijke Maori-naam, namelijk Aotearoa dat zoveel betekent als 'land van de lange witte wolk'.

In de achttiende eeuw beschouwde men Tasman als wegbereider voor de bekende ontdekkingsreiziger James Cook. De Engelsman borduurde anderhalve eeuw later voort op de door Tasman op de kaart gezette gebieden in de zuidelijke wateren van de aarde.

Selectie uit de geraadpleegde bronnen ten behoeve van 'Zeeland en Goeree in de wereld':

Internet

<http://www.atlasofmutualheritage.nl/en/Jaquim.921p#Details>
<http://www.atlasofmutualheritage.nl/nl/Batavia-stadsmuur-van.8772c>
<http://www.atlasofmutualheritage.nl/nl/fort-Zeelandia-Haruku.7c>
<http://www.atlasofmutualheritage.nl/nl/Goeree-Island.690p>
<http://www.atlasofmutualheritage.nl/nl/Jakarta.328p>
https://encyclopedievanzeeland.nl/Zeeuwse_gemeenschappen_in_de_Verenigde_Staten
<https://library.ndsu.edu/grhc/aboutus/index.htm>
http://www.papuaerfgoed.org/nl/De_schoonheid_van_de_Raja_Ampat
<https://theologiegeschiedenis.wordpress.com/2007/03/07/het-succesverhaal-van-zeeland-michigan/>
<http://whc.unesco.org/en/list/26/>
http://www.webfamilytree.com/North_Dakota_Place_Names/
<http://www.zeeuwsearchieff.nl/zeeuwse-verhalen/emigranten-uit-zeeland/>
<http://www.zeeuwseankers.nl/nl-NL/verhaal/792/landverhuizers-naar-amerika>

Literatuur

C. Boos e.a., 'De slavernij (...)', Amsterdam 2011.
 W. Bosman, 'Nauwkeurige beschryving van de Guinese Goud-, Tand- en Slavekust (...)', Utrecht 1704.
 B. Brommer e.a., 'Grote atlas van de Westindische Compagnie', deel 1 (De oude WIC 1621-1674), Voorburg 2011.
 P. van Dam, 'Beschrijvinge van de Oostindische Compagnie 1639-1701', deel I-IV, Den Haag 1927-1954.
 J. Hartog, 'De forten, verdedigingswerken (...) van St. Eustatius en Saba', Zaltbommel 1997.
 J. J. Hartsinck, 'Beschryving van Guiana, of de wilde kust in Zuid-America', Amsterdam 1770.
 H. den Heijer e.a., 'Grote atlas van de West-Indische Compagnie', deel 2 (De nieuwe WIC 1674-1791), Voorburg 2012.
 H. den Heijer, 'Goud, ivoor en slaven', Zutphen 1997.
 L.A.H.C. Hulsman, 'Nederlands Amazonia' (proefschrift), Amsterdam 2009.
 G.J. Knaap e.a., 'Grote atlas van de VOC', deel 2 (Java en Madoera), Voorburg 2007.
 P.M. Netscher, 'Geschiedenis van de koloniën Essequebo, Demerary en Berbice, van de vestiging der Nederlanders aldaar tot op onzen tijd', Utrecht 1888.
 D. Roos, 'Zeeuwen en de West-indische Compagnie', Hulst 1992.
 G.E. Rumphius/Van Fraassen en Straver, 'De Ambonse eilanden onder de VOC (...)', Utrecht 2002.
 G. Schilder e.a., 'Grote atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie', deel 1: 'Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam', Voorburg 2006.
 J. Simons, 'Abraham van Doorn en de West', in Den Spiegel, 2014, nr. 3.
 J. Simons, 'Plantages in de West', in De Wete, 2014, nr. 1; 'Tropisch Domburg aan de Surinamerivier', in De Wete, 2016, nr. 1; 'Vlissingen Road en Square in Guyana', in De Wete, 2014, nr. 4.

Nationaal Archief, Den Haag
 Aanwinsten Eerste Afdeling, inv.nr. 121. Journaal van Abel Janszoon Tasman, 1642/1643. Online te raadplegen.